

ساختار نحوی

زبان شعرا امروز

لیلا کردیچه

فهرست نویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه: کردبچه، لیلا، ۱۳۵۹-
عنوان و نام پدیدآور: ساختار نحوی زبان شعر امروز / لیلا کردبچه.
مشخصات نشر: تهران: فصل پنجم، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری: ۱۸۴ص.
شابک: 978_600_304_188_2
وضعیت فهرست نویسی: فیا
موضوع: شعر فارسی قرن ۱۴
ردیف دی کنگره: ۲۱۳۹۲ م ۴ ک ۳۳۵۴ PIR
ردیف دی نیوی: ۴۱ / ۸
شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۷۲۰۱۹

فصل پنجم

ناشر تخصصی شعر

ساختار نحوی زبان شعر امروز لیلا کردبچه

ناشر: فصل پنجم

چاپ اول: بهار ۹۴

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

صفحه آرا: محسن بیگی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۴-۱۸۸-۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

صندوق پستی ناشر: ۱۴۶۶۵/۱۵۹۵

مرکز پخش: میدان انقلاب، ابتدای کارگر جنوبی، کوچه مهدی زاده، شماره ۴، واحد ۱۰

تلفن: ۶۶۹۰۹۸۴۷ - ۰۹۱۳۱۵۹۱۸۹۱ تلفکس: ۶۶۹۰۹۸۴۸

ایمیل فصل پنجم: fasle5.1386@gmail.com

سایت فصل پنجم: www.Fasle5.ir

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار
۱۲	توضیحات
۱۳	مقدمه
۳۱	صفت
۳۳	ساختمان صفت
۴۲	صفت تأویلی
۴۷	صفت منفی
۴۸	تکمله
۴۹	یادداشت‌ها
۵۱	جایگاه صفت
۵۲	صفات پیش آیند
۶۰	صفات پس آیند
۶۶	تکمله
۶۷	یادداشت‌ها

۶۹.....ضمایر شخصی

۷۱.....ضمیر شخصی متصل

۷۱.....جایه‌جایی ضمیر شخصی متصل

۸۵.....تکمله

۸۶.....یادداشت‌ها

۸۷.....نقش‌نماها

۸۹.....اهمیت حروف

۹۱.....نقش‌نماهای کهن

۹۴.....نقش‌نماهای مضاعف

۹۷.....تعدد معانی نقش‌نماها

۱۰۹.....تکمله

۱۱۱.....یادداشت‌ها

۱۱۳.....ایجاز و حذف

۱۱۶.....سازمهای ایجازی

۱۲۰.....شیوه‌های حذف

۱۳۲.....تکمله

۱۳۳.....یادداشت‌ها

- ۱۳۵..... قید
- ۱۳۷..... نقش پذیری قید مختص
- ۱۴۱..... تکمله
- ۱۴۲..... یادداشت‌ها
- ۱۴۳..... فعل
- ۱۴۴..... کهن‌گرایی در کاربرد افعال
- ۱۴۴..... افعال ساده
- ۱۴۶..... افعال کمکی
- ۱۴۶..... افعال نیشابوری
- ۱۴۷..... افعال پیشاونندی
- ۱۵۱..... فعل دعایی
- ۱۵۲..... افعال مرکب
- ۱۵۵..... فعل لازم در معنای متعدی
- ۱۵۶..... اشتقاق فعل از اسم
- ۱۵۸..... تکمله
- ۱۵۹..... یادداشت‌ها
- ۱۶۱..... نوآوری در کاربرد افعال

۱۶۲.....	آشنایی زدایی از زبان معیار.....
۱۶۳.....	فعل‌هایی با تعدّد وجه معنایی.....
۱۶۵.....	فعل‌های استعاری.....
۱۶۶.....	آشنایی زدایی از زبان ادب قدیم.....
۱۶۶.....	فعل‌های یک‌شناسه.....
۱۶۸.....	صورت‌های فعلی زبان گفتار.....
۱۶۹.....	آشنایی زدایی از زبان معیار و زبان ادب قدیم.....
۱۶۹.....	افعال مرکب.....
۱۷۶.....	تکمله.....
۱۷۷.....	فهرست منابع.....

پیشگفتار

در شعر معاصر، مسألهٔ زبان و تغییرات و دگرگونی‌های آن از اهمیتی بسیار برخوردار است؛ چراکه شعر معاصر در صد سال اخیر، هم در حوزهٔ محتوا و رویکردهای مضمونی، و هم در زمینهٔ زبان، دستخوش گونه‌هایی از دگرگونی شده که در نهایت زبان شعر امروز را برجسته کرده‌اند. این برجسته‌سازی‌ها، اغلب با گونه‌ای افراط منتقدان و پژوهشگران، عمدتاً نوآوری قلمداد شده، به گونه‌ای که برخی، شعر امروز و زبان شعر امروز را نتیجهٔ گسستی ناگهانی و عظیم از ادبیات قدیم می‌دانند، در حالی که بررسی‌ها نشان می‌دهند که بخش عمدهٔ عوامل برجسته‌ساز زبانی در زبان شعر امروز، متکی بر دستاوردهای زبانی ادبیات قدیم‌اند.

زبان شعر یادو شیوهٔ قاعده‌افزایی و قاعده‌کاهی، از زبان معیار فاصله گرفته و برجسته می‌شود. قاعده‌افزایی، شامل سه گروه توازن آوایی، توازن واژگانی و توازن نحوی است و قاعده‌کاهی، شامل قاعده‌کاهی‌های آوایی، نحوی، نوشتاری، واژگانی، زمانی، معنایی، سبکی، و گویشی است. بدیهی است که برای رسیدن به هر نتیجه‌ای دربارهٔ زبان شعر امروز، باید برجسته‌سازی‌های زبانی در تمامی گروه‌ها و زیرگروه‌های مذکور، و در کار شاعران برجستهٔ معاصر مورد بررسی قرار گیرد تا به

نتیجه‌ای جامع برسیم، اما به نظر می‌رسد اغلب پژوهشگران و منتقدانی که در عرصه زبان شعر معاصر، تحقیق و پژوهش کرده‌اند، به بررسی چند گونه برجسته‌سازی، در کار چند شاعر بسنده نموده و به اظهارنظری کلی درباره زبان شعر معاصر پرداخته‌اند. به عنوان نمونه می‌توان آراء و عقاید گروهی را که زبان شعر معاصر را نتیجه گسستی آشکار از ادبیات قدیم می‌دانند، نتیجه تأکید ویژه ایشان بر برخی ویژگی‌های زبانی نیمایوشیج، به عنوان دستاوردهای زبانی خاص او، و نیز دقت و تأمل مفرط بر قاعده کاهی‌های نوشتاری و نحوی و واژگانی شعر دهه هفتاد دانست. در اغلب پژوهش‌ها در حوزه زبان شعر معاصر، گونه‌ای افراط در پررنگ‌تر نشان دادن برخی جنبه‌های زبانی و نادیده گرفتن، یا کمتر دیدن برخی جنبه‌ها و وجوه زبانی دیده می‌شود که در نهایت، منجر به فقدان نتیجه‌گیری صریحی در زمینه نوآوری‌های زبانی شعر معاصر شده و حتی در موارد بسیار، دستاوردهای زبانی ادبیات قدیم را نیز تحت عنوان نوآوری در زبان شعر امروز مطرح کرده است؛ نظیر برخی سازه‌ها در ترکیبات اسمی که با وجود نمونه‌های بسیار در شعر نظامی و خاقانی و... مانند کشفی بدیع در کار شاعران معاصر تلقی شده است.

اساس کار در این پژوهش، بررسی عوامل برجسته‌سازی زبانی در گروه قاعده کاهی نحوی که یکی از زیرمجموعه‌های گروه بزرگ قاعده کاهی است، در زبان شعر معاصر، و تطبیق سازه‌های نحوی زبان شعر معاصر با نمونه‌های موجود در ادبیات قدیم می‌باشد. در ادبیات قدیم، دستاوردهای زبانی شعر شاعرانی چون مولوی، حافظ، سعدی، فردوسی، نظامی، خاقانی، رودکی، منوچهری، مسعود سعد، خیام، فرخی، بیدل، صائب، ناصر خسرو و... را مد نظر قرار داده‌ایم و علاوه بر آن، به بررسی ویژگی‌ها و ساخت‌های نحوی در چند متن نثر قدیم نیز چون تاریخ بیهقی، نفثة المصطور، مرزبان نامه، کلیله و دمنه، چهارمقاله، گلستان و تذکره اولیاء پرداخته‌ایم - چراکه معتقدیم این متون، بهره‌مند از برجسته‌سازی‌های زبانی‌اند - و در نهایت

سازه‌های نحوی زبان شعر معاصر را با سازه‌های نحوی ادبیات قدیم تطبیق داده‌ایم؛ به این طریق که به عنوان نمونه، در بخش «ساختمان صفات»، در بخش «صفت تفضیلی»، در بخش «ساخت صفت تفضیلی بدون صفت بیانی»، آن جا که بحث از پیوند «تر» تفضیلی به «اسم» و ساختن صفت تفضیلی بوده، در کنار به دست دادن نمونه‌هایی از شعر معاصر، به نمونه‌های موفق این سازه زبانی در شعر مولوی نیز اشاره کرده‌ایم.

مبنای این پژوهش براساس ساختارهای زبانی شعر برخی از شاعران شاخص معاصر نظیر نیما یوشیج، احمد شاملو، مهدی اخوان ثالث، محمدرضا شفیعی کدکنی، فروغ فرخزاد، سهراب سپهری، قیصر امین پور، طاهره صفارزاده، یدالله رویایی، منوچهر آتشی و... در هر سه حوزه کلاسیک، نیمایی و سپید بوده است، اما برای رسیدن به نتیجه‌ای جامع درباره زبان شعر معاصر، از شاعران دیگر نیز که هریک در دهه یا نحله شعری خاصی سرآمد بوده‌اند، استفاده کرده‌ایم، و علاوه بر ایشان، به بررسی شعر شاعران جوان‌تر دهه‌های اخیر نیز پرداخته‌ایم؛ چراکه معتقدیم در کار شاعران جوان‌تر، جسارت‌های زبانی بیشتری یافت می‌شود. به این طریق، بررسی گونه‌های برجسته‌سازی در شعر ایشان و مقابله آن با دستاوردهای زبانی ادبیات قدیم را ملاک بررسی نوآوری‌ها و کهن‌گرایی‌ها در سازه‌های نحوی در زبان شعر معاصر قرار داده‌ایم.

تاکنون اثری پژوهشی که برجسته‌سازی‌های زبانی را مشخصاً با تفکیک به گروه‌های قاعده‌افزایی و قاعده‌کاهی و زیرگروه‌های آن‌ها، در شعر معاصر بررسی کرده و جلوه‌های نوآورانه و کهن‌گرایانه آن‌ها را در تقابل با هم، تحلیل و بررسی کرده باشد، پدید نیامده است، و امید آن می‌رود که این پژوهش، قدمی هرچند کوچک در این مسیر برداشته باشد. گرچه به یقین می‌دانیم که این قدم کوچک نیز، بنایی است که البته خلل خواهد داشت.